

Elektroniczne postępowanie upominawcze w Polsce, Austrii i Niemczech

Wprowadzenie elektronicznego postępowania upominawczego do polskiego systemu prawnego

Rola postępowań przyspieszonych w praktyce postępowania cywilnego jest niezwykle istotna. Świadczy o tym nie tylko liczba spraw rozpoznawanych w poszczególnych postępowaniach przyspieszonych, ale także liczba spraw, które zakończyły się właśnie na tym etapie procedowania. Przykładem efektywności tych postępowań jest (elektroniczne postępowanie upominawcze, w którym sprzeciwy wnoszone są jedynie od kilku procent wydanych nakazów zapłaty). Efektywna konstrukcja tego postępowania jest wynikiem powiązania „zwykłego” postępowania upominawczego z osiągnięciami i możliwościami informatyzacji sądownictwa. Pozwoliło to znacząco zredukować czas i koszty postępowania, zarówno dla stron, jak i dla sądu. W elektronicznym postępowaniu upominawczym pozew wnoszony jest w postaci elektronicznego formularza zastępującego tradycyjny pozew, wypełnianego *on-line* lub *off-line* (w przypadku powodów masowych) przez elektroniczny

system dostępowy do sądu. Ze względu na fakultatywność elektronicznego postępowania upominawczego w doktrynie dominuje pogląd, że faktyczne skorzystanie z opcji wniesienia pozwu drogą elektroniczną w dostateczny sposób ukazuje wolę powoda co do wyboru tego postępowania. Odrębności w stosunku do „zwykłego” postępowania upominawczego wynikają zaś nie z celów i funkcji tego postępowania, lecz z przyczyn formalnych. Konsekwencją przyjętych metod komunikowania się stron z sądem i organem egzekucyjnym jest doręczanie zarządzeń i orzeczeń drogą elektroniczną oraz archiwizowanie akt sprawy w postaci elektronicznej.

Elektroniczne postępowanie upominawcze wprowadzone zostało do polskiego systemu postępowania cywilnego na mocy przepisów ustawy z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (dalej: ZmKPCU)¹, z mocą obowiązującą od dnia 1 stycznia 2010 r. Wyjątkowo jednak w odniesieniu do niektórych przepisów tej ustawy prawodawca przewidział ich wcześniejsze obowiązywanie.

Zdaniem S. Cieślaka w trakcie wprowadzania nowych przepisów dość długi był czas oczekiwania na opublikowanie aktów wykonawczych przez Ministra Sprawiedliwości, który nie sprzyjał należytemu przygotowaniu przed 1 stycznia 2010 r. zarówno sędziów i referendarzy, jak i pełnomocników zawodowych do podejmowania czynności w elektronicznym postępowaniu upominawczym. Wcześniejsze wydanie i opublikowanie rozporządzeń wykonawczych ze względu na konieczność zastosowania zaawansowanych technologii sprzyjałoby lepszemu przygotowaniu wspomnianych podmiotów do podejmowania czynności elektronicznego postępowania upominawczego od początku jego funkcjonowania².

¹ Ustawa z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 26, poz. 156).

² S. Cieślak, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 7.

Miejsce i rola elektronicznego postępowania upominawczego

W uzasadnieniu projektu ZmKPCU³, w którym podano cel wprowadzenia nowego rodzaju postępowania cywilnego, wątpliwości budzi sformułowanie, że „celem zaproponowanych zmian jest odciążenie sądów od rozpoznawania spraw drobnych”. Ze sformułowania tego wynikają bowiem dwie istotne tezy, z którymi – jak uważa S. Cieślak – nie można się zgodzić. Po pierwsze, sformułowanie to może prowadzić do wysnucia błędnego wniosku, że skoro w efekcie wprowadzenia elektronicznego postępowania upominawczego ma nastąpić „odciążenie sądów”, to stanie się ono pozasądowym postępowaniem cywilnym. Projektodawcom zapewne chodziło jednak o to, że następstwem wprowadzenia nowego postępowania będzie ograniczenie liczby spraw załatwianych w zwykłym postępowaniu upominawczym (tj. w art. 497¹-505 k.p.c.). Należy jednak zauważyć, że zarówno „zwykłe” postępowanie upominawcze, jak i elektroniczne postępowanie upominawcze to postępowania sądowe, a więc efektem zmian ich dotyczących będzie z jednej strony odciążenie niektórych sądów, a z drugiej – zwiększenie zadań innych sądów (bądź też jednego sądu rejonowego, tj. e-sądu). Po drugie, według uzasadnienia ZmKPCU w elektronicznym postępowaniu upominawczym mają być załatwiane sprawy drobne. Nie jest to jednak precyzyjne sformułowanie. W postępowaniu tym nie ma bowiem określonej górnej granicy wysokości roszczeń (a zatem nie ma przeszkód prawnych, by załatwiać w nim sprawy o wysokiej wartości przedmiotu sporu)⁴.

Zasadnicza część postanowień (niektóre postanowienia dotyczące elektronicznego postępowania upominawczego zamieszczone są w przepisach ogólnych o procesie), regulująca elektroniczne postępowanie upominawcze, ulokowana została w części pierwszej,

³ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 859.

⁴ S. Cieślak, op. cit.

księdze pierwszej, tytule VII, w nowym dziale VIII (przepisy art. 505²⁸-505³⁷) k.p.c.⁵. Ponadto aby zaistnieć w praktyce, postępowanie to wymagało stworzenia kompleksowej infrastruktury technicznej (w tym systemu teleinformatycznego), co nastąpiło dopiero na mocy rozporządzeń wykonawczych wydanych w grudniu 2009 r.⁶

Jak zauważa Ł. Goździaszek, wprowadzenie do polskiego procesu cywilnego elektronicznego postępowania upominawczego stanowiło przełom w informatyzacji całego systemu postępowań sądowych, zaś uregulowania go dotyczące, jako sprawdzające się w praktyce, wyznaczyły nowy standard prawno-informatyczny dla dalszej informatyzacji. Postępowanie to stanowi zatem przejaw procesu wykorzystywania techniki i komunikacji elektronicznej w ramach wymiaru sprawiedliwości⁷.

Struktura i wzajemne powiązania elektronicznego postępowania upominawczego oraz procesu cywilnego

Elektroniczne postępowanie upominawcze zostało ukształtowane jako kolejne postępowanie sumaryczne, którego celem jest uproszczenie i usprawnienie procesu załatwiania spraw cywilnych, przejawiające się w przyspieszeniu uzyskania przez powoda tytułu egzekucyjnego, a następnie tytułu wykonawczego będącego podstawą egzekucji sądowej. Głównym założeniem tego postępowania jest zwiększenie efektywności ochrony prawnej udzielanej w procesie cywilnym. Należy jednak zwrócić uwagę, że ustawodawca, tworząc kolejne postępowanie odrębne (jak również modyfikując

⁵ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. nr 43, poz. 296 z późn. zm.

⁶ P. Telenga, [w:] J. Bodio, T. Demendecki, A. Jakubecki, O. Marcewicz, P. Telenga, M.P. Wójcik, *Komentarz bieżący do art. 505³¹ kodeksu postępowania cywilnego* (Dz.U. 64.43.296), LEX/el. 2010.

⁷ Ł. Goździaszek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Warszawa 2014.

postępowania istniejące), w pewien sposób burzy przyjętą systematykę i spójność k.p.c. Dowodem na to są liczne wady redakcyjne przepisów „kolizyjnych”, np. treść art. 505²⁵ oraz jego gramatyczna wykładnia w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., która mogłaby prowadzić do niemożliwego do zaakceptowania wniosku, że w zakresie nieuregulowanym art. 497¹-505 k.p.c. oraz art. 505²⁸-505³⁷ k.p.c. nie stosuje się przepisów ogólnych o procesie.

Podkreślenia wymaga również to, że elektroniczne postępowanie upominawcze stanowi postępowanie upominawcze szczególnego rodzaju, czyli konstrukcyjną odmianę „zwykłego” postępowania upominawczego⁸. Różnice w stosunku do „zwykłego” postępowania upominawczego wynikają zaś nie z celów i funkcji tego postępowania, lecz z przyczyn formalnych, będących konsekwencją przyjętych metod komunikowania się stron z sądem i organem egzekucyjnym, jak również doręczania zarządzeń i orzeczeń drogą elektroniczną oraz archiwizowania akt sprawy w postaci elektronicznej. To właśnie ze względu na te różnice elektroniczne postępowanie upominawcze ma charakter fakultatywny.

Wszczęcie tego postępowania przez sąd z urzędu nie jest zatem możliwe, lecz wymaga *via facti* podjęcia przez powoda czynności wytoczenia powództwa przez skorzystanie z portalu e-sądu i za pośrednictwem jego interfejsu.

W przepisach regulujących elektroniczne postępowanie upominawcze ustawodawca, w przeciwieństwie do uregulowań pozostałych postępowań odrębnych, nie zawarł żadnych norm precyzujących zakres podmiotowy i przedmiotowy spraw w stosunku do przepisów ogólnych o procesie. Przedmiotem obu wymienionych postępowań jest roszczenie procesowe rozumiane jako twierdzenie powoda o istnieniu określonej normy indywidualno-konkretnej określonego rodzaju, przedstawione sądowi w celu ustalenia jego istnienia w nakazie zapłaty⁹. W związku z tym słusznie zauważono

⁸ J. Jodłowski, Z. Rezych, J. Lapiere, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2009, s. 416.

⁹ Przy określaniu przedmiotu analizowanego postępowania oparto się na ogólnym założeniu, przyjętym w doktrynie, według którego przedmiotem procesu cy-

w doktrynie¹⁰, że granice podmiotowe i przedmiotowe spraw rozpatrywanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym należy oceniać na podstawie art. 498¹ § 1 k.p.c. w zw. z art. 505²⁸ k.p.c. Oznacza to, iż ma ono zastosowanie w każdej sprawie, w której powód dochodzi roszczenia pieniężnego (bez względu na jego wysokość), zaś w innej – tylko gdyby tak stanowił przepis szczególny. Natomiast z uwagi na treść art. 505²⁹ k.p.c. należy uznać, że składany w elektronicznym postępowaniu upominawczym pozew może dotyczyć również roszczeń pieniężnych, dla których właściwe byłoby inne postępowanie odrębne (np. z zakresu prawa pracy czy ubezpieczeń społecznych). Stan faktyczny spraw, których dochodzenie jest możliwe w elektronicznym postępowaniu upominawczym, nie jest skomplikowany i nie wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego, co jest niezwykle ważne z uwagi na dążenie ustawodawcy do uproszczenia i przyspieszenia tego postępowania.

Pomimo wielu negatywnych przesłańek pozytywnie należy ocenić inicjatywę oraz całokształt działań dotyczących sposobu wprowadzenia do polskiego porządku prawnego możliwości szerszego wykorzystania formy elektronicznej w postępowaniu cywilnym. Elektroniczne postępowanie upominawcze jest bowiem naturalnym efektem rozwoju technik informatycznych, w tym zwiększania zakresu ich zastosowania w różnych dziedzinach życia społecznego.

Elektroniczne postępowania upominawcze w Austrii

Nowelizacja austriackiego Kodeksu postępowania cywilnego z 1983 r. (*Zivilverfahrensnovelle – ZVN*) wprowadziła § 435, 435a

wilnego jest roszczenie procesowe. Zob. W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2011, s. 182.

¹⁰ K. Weitz, [w:] T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, K. Weitz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, cz. 1: *Postępowanie rozpoznawcze*, t. 2, red. T. Ereciński, Warszawa 2009, s. 863 i n.

i n. Zivilprozessordnung (ZPO) w poprzednio obowiązującym brzmieniu, które w ramach koncepcji zautomatyzowanego wymiaru sprawiedliwości (niem. *Verfahrensautomatization-Justiz*) stworzyły podstawy prawne do wprowadzenia zautomatyzowanego postępowania upominawczego (niem. *automatisiertes Nahnverfahren*)¹¹. Postępowanie to po raz pierwszy przeprowadzone zostało w 1986 r. w sądzie okręgowym Wiedeń-Śródmieście. Pełne urzeczywistnienie postępowania upominawczego, w ramach którego następuje zautomatyzowane przetwarzanie danych, miało jednak miejsce dopiero w 1995 r., kiedy to weszło w życie pięć rozporządzeń regulujących kwestie urządzeń technicznych wykorzystywanych w postępowaniu upominawczym.

W 2002 r., wskutek nowelizacji austriackiego k.p.c., wprowadzono obowiązek przeprowadzania postępowania upominawczego w sprawach o roszczenia pieniężne nieprzekraczające wartości 30 tys. euro. Rozwiązanie to w wielu przypadkach wyeliminowało konieczność prowadzenia kontradiktoryjnego postępowania.

W austriackim systemie prawnym sprawy z zakresu postępowania upominawczego rozpatrują dwa rodzaje organów wymiaru sprawiedliwości: trybunały (niem. *das Gerichtshofsmahnverfahren*) i sądy okręgowe (niem. *das bezirksgerichtliche Mahnverfahren*). Pomędzy tymi postępowaniami istnieje wiele różnic. Dotyczą one jednak obrony pozwanego, a nie sposobu inicjowania czy przebiegu postępowania upominawczego.

W systemie informatyzacji austriackiego sądownictwa główną rolę odgrywa pojęcie „elektronicznego obrotu prawnego”. Pojęcie to, oznaczające ustrukturyzowaną komunikację elektroniczną (bez wykorzystania papieru), dokonującą się pomiędzy stronami a sądem oraz sądem a stronami, zyskało na znaczeniu w latach 90. XX wieku. Do austriackiego porządku prawnego wprowadzone zostało zaś rozporządzeniem w sprawie elektronicznego obrotu prawnego (niem. *Verordnung der Bundesministerin für Justiz über*

¹¹ S. Kotecka, [w:] J. Gołaczyński (red.), *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 31.

den elektronischen Rechtsverkehr)¹². Instytucji tej nie należy jednak mylić z dostarczaniem danych do sądu za pomocą faksu. W ramach elektronicznego obrotu prawnego nie jest bowiem dopuszczalne korzystanie z plików utworzonych w popularnych programach do edycji tekstu.

Głównym zadaniem tej instytucji jest zaś automatyczny import danych zawartych w pismach procesowych do sądowych baz danych, możliwy dzięki ustrukturyzowaniu pism procesowych i sądowych.¹³

Kolejny znaczący etap automatyzacji austriackiego wymiaru sprawiedliwości nastąpił 1 stycznia 2007r., wskutek wprowadzenia tzw. webowego elektronicznego obrotu prawnego (niem. WebERV), będącego rozwinięciem istniejącego wcześniej elektronicznego obrotu prawnego. WebERV, podobnie jak jego poprzednik, umożliwia elektroniczną komunikację z austriackimi sądami. Jest on stosowany w szczególności do wnoszenia przez Internet pozwów o wydanie nakazu zapłaty oraz wniosków o wszczęcie egzekucji. Umożliwia również przesyłanie załączników do pism procesowych (w formacie PDF) oraz wykorzystywanie poczty elektronicznej. Aby skorzystać z webowego elektronicznego obrotu prawnego konieczne jest połączenie z systemem teleinformatycznym obsługującym sądy oraz sporządzenie protokołu komunikacyjnego. WebERV wymaga również korzystania przez użytkownika ze specjalnego oprogramowania, które dostarczane jest bezpłatnie.

Aby umożliwić obywatelom uczestnictwo w elektronicznym postępowaniu upominawczym, Ministerstwo Sprawiedliwości Austrii utworzyło stronę internetową, na której dokumenty mogą być wypełniane za pomocą interaktywnego interfejsu oraz wysyłane drogą elektroniczną do właściwego sądu. Przyjęte rozwiązanie spowodowało, że technicznie realizacja elektronicznego obrotu prawnego z sądami następuje poprzez wydzieloną wewnętrzną sieć

¹² Verordnung der Bundesministerin für Justiz über den elektronischen Rechtsverkehr, EVR 2006, BGBl. II, nr 481/2005 z późn. zm.

¹³ S. Kotecka, op. cit., s. 32.

wymiaru sprawiedliwości jest możliwa dla użytkowników zewnętrznych przez specjalny interfejs, a nie przez publiczną sieć Internet.

EVR 2006 w § 7 wprowadził kody adresowe (składające się z ciągu znaków określających nazwisko i adres użytkownika), za pomocą których następuje identyfikacja podmiotów korzystających z elektronicznego obrotu prawnego oraz poza nim. Natomiast znowelizowany § 89a ust. 2 ustawy o organizacji sądów nie daje już możliwości odmowy korzystania z doręczeń elektronicznych, jeżeli dany podmiot uczestniczy w elektronicznym obrocie prawnym. Kod adresowy umieszczony w elektronicznych pismach sądowych określa ich odbiorcę, a jego podanie w piśmie procesowym powoduje automatyczne przyjęcie przez system teleinformatyczny sądu wszystkich danych, które zostały w tym kodzie zgromadzone. Po utworzeniu i przekazaniu użytkownikowi kod wysyłany jest również do Federalnego Centrum Informatycznego. Zmiana danych każdorazowo musi być niezwłocznie zgłoszona przez posiadacza. Kody przyczyniły się do znacznego zmniejszenia liczby błędów oraz omyłek pisarskich i błędów rejestracyjnych występujących we wnoszonych pismach procesowych.

Prócz standardowych możliwości kodu adresowego może on być dodatkowo powiązany z rachunkiem bankowym użytkownika w celu automatycznego pobierania opłat sądowych (niem. *AEV-Konto*). Rozwiązanie to jest równoznaczne z tym, iż posiadacz konta adresowego udziela sądowi pełnomocnictwa do pobierania opłat z danego rachunku bankowego (należącego do użytkownika) bądź wyraża zgodę na wpłacanie przez pozwanego kwot zasądzonych przez sąd na rzecz strony lub jej pełnomocnika (niem. *Einzahlungskonto*). Jeżeli użytkownik zdecyduje się na jedno z dwóch ostatnich rozwiązań, to jego kod adresowy zostaje poszerzony (na mocy ust. 2 217 ERV 2006) o dodatkową komórkę znaną jednostce przekazującej.

Wszczęcie postępowania upominawczego (które jest postępowaniem obligatoryjnym) następuje z chwilą wniesienia pozwu do właściwego sądu. Aby zautomatyzować to postępowanie, przewi-

dziano urzędowy formularz zawierający opisane rubryki przeznaczone do wpisania danych, jakie zgodnie z art. 226 § 1 ZPO powinien zawierać pozew w formie pisemnej. Jednak na podstawie § 2 rozporządzenia o wymaganiach w zakresie formy w postępowaniach przeprowadzonych za pomocą zautomatyzowanego przetwarzania danych, jak również sporządzania pism sądowych w skróconej formie możliwe jest również wniesienie pozwu w tzw. sformatowanej postaci (niem. *formatiere Mahnklage*), która zawiera tylko niektóre części formularza, a więc nie wszystkie dane, jakie powinny znaleźć się w pozwie o wydanie nakazu zapłaty, muszą być wpisane.

Elektroniczny pozew, zgodnie z § 89b ust. 2 ustawy o organizacji sądów, wpływa do jednostki przekazującej, skąd przekazywany jest do Federalnego Centrum Informatycznego, któremu w całym elektronicznym postępowaniu upominawczym przypada kluczowa rola. Federalne Centrum Informatyczne nie tylko bowiem przetwarza dane, ale jest również jedyną jednostką, która wysyła pozwanym wydane nakazy zapłaty. Elektroniczny pozew zostaje wniesiony do sądu, jeżeli jednostka przekazująca, do której wpłynął, po sprawdzeniu znajdujących się w nim danych pod względem ich przydatności, potwierdziła wnoszącemu jego otrzymanie. Może on również zostać wniesiony w sposób konwencjonalny, ale w takiej sytuacji wszystkie dane w nim zawarte muszą zostać wprowadzone do komputerowego systemu sądowego przez pracowników sekretariatu.

Kolejnym etapem elektronicznego postępowania upominawczego jest przekazanie drogą elektroniczną danych zawartych w pozwie (po ponownym ich sprawdzeniu pod względem zachowania wymagań zawartych w zdefiniowanej strukturze pozwu elektronicznego) z Federalnego Centrum Informatycznego do sądu wskazanego w treści pozwu. Następnie, po ich wpłynięciu do właściwego sądu (albo ich rejestracji w przypadku wniesienia pozwu w konwencjonalny sposób), system obsługujący postępowanie przeprowadza szereg czynności (w tym logicznego sprawdzania danych), w wyniku których sprawdza podstawę obliczenia opłat sądowych oraz dokonuje ich wyliczeń. Interesującym rozwiązaniem

jest też to, że system obsługujący postępowanie może wskazać organowi decydującemu, które dane w pozwie wymagają ponownego sprawdzenia.

Po przejściu wszystkich etapów (przeanalizowaniu danych) system przedstawia propozycję rozstrzygnięcia. Jeżeli przekazuje on komunikat o błędzie, pozew kierowany jest do pozwanego wraz z wezwaniem do uzupełniania bądź poprawienia wskazanych danych. Jeżeli zaś przygotowana propozycja rozstrzygnięcia nie zawiera takiego komunikatu, drukuje się ją oraz przedkłada organowi decydującemu do zatwierdzenia¹⁴. W Austrii kompetencja do wydawania nakazów zapłaty została, podobnie jak w Polsce, przekazana referendarzom sądowym oraz sekretarzom sądowym. Ustawodawca uznał bowiem, że czas i doświadczenie sędziów powinny zostać poświęcone na rozpatrywanie spraw bardziej zawiłych niż te, które rozpatrywane są w postępowaniu upominawczym.

Pomimo przygotowywania przez system propozycji rozstrzygnięcia ostateczna decyzja co do wydania (bądź niewydania) nakazu zapłaty zawsze należy do decyzji kompetentnego organu. Rozstrzygnięcie nigdy nie jest wydawane automatycznie przez system¹⁵.

W przypadku wydania nakazu zapłaty zostaje on przekazany do Federalnego Centrum Informatycznego, gdzie jest drukowany i następnie wysłany do pozwanego pocztą. Do sądu wydającego nakaz zapłaty wysyłane jest potwierdzenie doręczenia nakazu do pozwanego. W przypadku gdy doręczenie nastąpiło w prawidłowy sposób, wpisuje się jego datę do systemu obsługującego postępowanie. Wpis w systemie automatycznie rozpoczyna kontrolę terminu do wniesienia sprzeciwu od wydanego nakazu. Jeżeli zaś doręczenie nie było skuteczne, sąd za pośrednictwem Federalnego Centrum Informatycznego informuje powoda o wadliwym doręczeniu.

¹⁴ Ibidem, s. 37.

¹⁵ A. Harast, *Elektroniczne postępowanie upominawcze (sądowe) w wybranych państwach Unii Europejskiej*, „Monitor Prawniczy” 2009, nr 20, s. 1089-1090

W sytuacji gdy od wydanego nakazu zapłaty skutecznie zostanie wniesiony sprzeciw, elektroniczne postępowanie upominawcze się kończy, wydany nakaz traci moc i wyznaczona zostaje rozprawa. Jeśli jednak sprzeciw nie zostanie wniesiony we właściwym terminie a nakaz zapłaty uprawomocni się, system teleinformatyczny przedstawia właściwemu organowi decydującemu automatycznie sporządzoną listę prawomocnych i wykonalnych nakazów zapłaty. Prawomocny nakaz zapłaty zostaje opatrzony klauzulą wykonalności, a jego sporządzenie i doręczenie następuje za pośrednictwem Federalnego Centrum Informatycznego.

Elektroniczne postępowania upominawcze w Niemczech

Elektroniczne postępowanie upominawcze w Niemczech uregulowane zostało w niemieckim Kodeksie postępowania cywilnego (ZPO) jako postępowanie odrębne. Należy zwrócić uwagę, że zasadniczo postępowanie to ma służyć wierzycielowi do ochrony jego praw oraz obniżenia kosztów sądowego dochodzenia roszczeń, jednak niemiecki Kodeks postępowania cywilnego przyznaje także przeciwnikowi wniosku instrumenty obrony przed żądaniami wnioskodawcy. Postępowanie to może być wszczynane, a następnie prowadzone zarówno w formie tradycyjnej, jak i zautomatyzowanej (od 2 października 1989 r.¹⁶), oznaczającej, że wniosek o wydanie nakazu albo został złożony drogą elektroniczną, albo co najmniej wypełniony przy użyciu komputera.

W Niemczech postępowanie upominawcze jest postępowaniem fakultatywnym, dwuetapowym, w pełni zautomatyzowanym. Pierwszy etap postępowania kończy się wydaniem nakazu zapłaty

¹⁶ Zautomatyzowana forma postępowania upominawczego istnieje w zasadzie od 2 października 1989 r., z zastrzeżeniem, że została wprowadzona w poszczególnych landach w różnych terminach i różnych zakresach. Postępowanie to we wszystkich landach toczy się według takich samych zasad.

(będącego w zasadzie sądowym wezwaniem przeciwnika wniosku do zapłaty określonej kwoty pieniężnej na rzecz wnioskodawcy), zaś drugi etap – wydaniem wykonalnego nakazu zapłaty mającego charakter rozstrzygnięcia sądowego. Wierzyciel, który zamierza dochodzić przed sądem swoich roszczeń, może jednak swobodnie zdecydować, czy wszczynać zwykle postępowanie procesowe (poprzez złożenie pozwu), czy zainicjować postępowanie upominawcze (poprzez złożenie wniosku o wydanie nakazu zapłaty). W postępowaniu upominawczym można dochodzić roszczeń pieniężnych bez względu na wartość przedmiotu sporu, niemniej żądana kwota musi być wyrażona w euro. Ponadto dochodzone roszczenie musi być wymagalne albo przynajmniej stać się wymagalne w czasie, w którym przeciwnik wniosku (dłużnik), zgodnie z doręczonym mu nakazem, będzie zobowiązany uregulować dług.

Niemiecki kodeks postępowania cywilnego w § 688 ust. 2 zawiera katalog enumeratywnie wyliczonych spraw, które nie mogą być rozpatrywane w postępowaniu upominawczym. Są to sprawy dotyczące roszczeń z tytułu pożyczek konsumenckich określonych w przepisach § 491-504 Bürgerliches Gesetzbuch, sprawy dotyczące roszczeń zależnych od spełnienia świadczenia wzajemnego, które nie zostało dotąd spełnione, oraz sprawy, w których zachodzi konieczność dokonania doręczenia przez publiczne ogłoszenie¹⁷.

W procesie wydawania nakazów i wykonalnych nakazów ze względu na stosowanie całkowitej automatyzacji udział człowieka został w zasadzie zmarginalizowany. Wszystkie wpływające wnioski weryfikowane są przez program komputerowy, który eliminuje żądania pozbawione sensu, nienadające się do dochodzenia w postępowaniu upominawczym. Niemniej pomimo zautomatyzowania postępowanie pozostaje pod kontrolą referendarzy sądowych¹⁸. Badają oni wnioski, w których pojawiają się nietypowe dane lub nakaz

¹⁷ Doręczenie przez publiczne ogłoszenie następuje w sytuacji, gdy miejsce pobytu adresata pisma nie jest znane, gdy osoba ta nie podlega jurysdykcji sądów niemieckich bądź gdy nie jest możliwe dokonanie doręczenia do rąk przedstawiciela ustawowego.

¹⁸ A. Harast, op. cit., s. 1087-1089.

miałby opiewać na bardzo wysoką kwotę, oraz rozstrzygają o ich dalszym losie¹⁹.

W każdym landzie sprawy w elektronicznym postępowaniu upominawczym rozpatrywane są w jednym wyznaczonym sądzie, nazywanym Centralnym Sądem Upominawczym (Zentrales Mahngericht). W każdym przypadku sądem centralnym jest sąd rejonowy. Stronami postępowania są wnioskodawca (wierzyciel) oraz przeciwnik wniosku (dłużnik). Dopiero w drugim etapie postępowania strony otrzymują przymiot powoda i pozwanego. Pismo wszczynające postępowanie upominawczego nie jest pozwem, lecz wnioskiem (składanym na formularzu), w związku z czym nie zawiera elementów obligatoryjnych przewidzianych dla pozwu (przede wszystkim uzasadnienia). Wniosek o wydanie nakazu zapłaty można złożyć w formie papierowej, na nośniku bądź drogą elektroniczną, jednakże w jednym postępowaniu może być złożony tylko jeden formularz (wniosek), bez względu na liczbę podmiotów występujących po każdej ze stron.

Wniosek o wydanie nakazu zapłaty, złożony bez użycia formularza lub na nieoryginalnym (udostępnionym przez sąd) druku, jak i wniosek przesłany za pomocą faksu podlega zwrotowi. Obustrzenie to dotyczy również innych pism doręczanych w toku postępowania z wyjątkiem sprzeciwu od nakazu oraz zażalenia od wykonanego nakazu zapłaty, w przypadku których zastosowanie formularzy nie jest obligatoryjne, lecz tylko zalecane ze względu na przyspieszenie postępowania. Wniosek składany w formie papierowej musi być poświadczony własnoręcznym podpisem, zaś do wniosku składanego na nośniku danych należy dołączyć pismo przewodnie zawierające własnoręczny podpis. Wniosek składany drogą elektroniczną wymaga opatrzenia kwalifikowanym podpisem elektronicznym²⁰. Do wniosku nie należy załączać żadnych do-

¹⁹ B. Kaczmarek-Templin, [w:] J. Gołaczyński (red.), op. cit., s. 43.

²⁰ Niemiecki kwalifikowany podpis elektroniczny uznawany jest za odpowiednik polskiego bezpiecznego podpisu elektronicznego z ważnym kwalifikowanym certyfikatem. Ibidem.

kumentów ani wniosków dowodowych, na tym etapie bowiem sąd nie bada w ogóle zasadności roszczenia ani nie prowadzi postępowania dowodowego. Nie dołącza się również do niego pełnomocnictwa. W formularzu znajduje się jednak rubryka na wpisanie kodu, którym powinien posługiwać się pełnomocnik w postępowaniu upominawczym. Wniosek o wydanie nakazu zapłaty składa się bez uzasadnienia.

Wraz z wnioskiem o wydanie nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym wnioskodawca może złożyć wniosek o dalsze prowadzenie sprawy w zwykłym postępowaniu procesowym, na wypadek gdyby nakaz zapłaty zaskarżony został przez przeciwnika wniosku. W przypadku złożenia takiego wniosku i wniesienia przez dłużnika sprzeciwu postępowanie będzie prowadzone dalej z urzędu w postępowaniu procesowym, z tą jednak różnicą, że sąd przekaże sprawę do sądu właściwego wskazanego jako taki we wniosku o wydanie nakazu.

Niemiecki Kodeks postępowania cywilnego w § 692 wymienia elementy obligatoryjne nakazu zapłaty wydawanego w postępowaniu upominawczym. Nakaz doręczany jest przeciwnikowi wniosku wraz z formularzem sprzeciwu oraz informacjami dotyczącymi sposobu uiszczenia żądanej przez wnioskodawcę kwoty, zestawienia kosztów sądowych, oznaczenia sądu, do którego można złożyć sprzeciw, oraz toku dalszego postępowania. Przeciwnik wniosku w terminie dwóch tygodni od dnia doręczenia może skutecznie wnieść sprzeciw od nakazu zapłaty. Nie wymaga on użycia formularza, którego wybór jest w tym przypadku fakultatywny. Sprzeciw może być wniesiony jedynie w sposób tradycyjny, ponadto powinien on zawierać uzasadnienie²¹. Niedopuszczalne jest przywrócenie terminu do wniesienia sprzeciwu bez względu na to, czy uchybienie terminowi było zawinione, czy nie. Spóźniony sprzeciw traktowany jest jak zażalenie od wykonanego nakazu zapłaty.

Wraz z wniesieniem sprzeciwu wydany nakaz zapłaty traci moc, a postępowanie się kończy. Jeżeli wnioskodawca nie złożył

²¹ A. Harast, op. cit., s. 1087-1089.

uprzednio wniosku o dalsze prowadzenie sprawy w postępowaniu procesowym, może to zrobić na tym etapie. To samo uprawnienie przysługuje również przeciwnikowi wniosku który może złożyć takowy wniosek wraz ze sprzeciwem. Wnioskodawca obowiązany jest uiścić koszty sądowe w przypadku, gdy przeciwnik wniosku nie ureguluje względem niego należności wynikających z nakazu oraz gdy zachodzi konieczność złożenia wniosku o wydanie wykonalnego nakazu zapłaty, tj. rozpoczęcia drugiego etapu postępowania upominawczego. Dopiero po uiszczeniu kosztów sądowych postępowanie będzie mogło toczyć się dalej. Po skutecznym wniesieniu sprzeciwu sąd z urzędu przekazuje sprawę sądowi właściwemu do rozpoznania sprawy w zwykłym postępowaniu procesowym, tj. sądu, który był wskazany jako właściwy we wniosku o wydanie nakazu zapłaty. Sąd, do którego przekazano sprawę, wzywa wnioskodawcę do złożenia uzasadnienia dla dochodzonego roszczenia w formie odpowiadającej pozwowi. Uzasadnienie powinno zawierać podstawy roszczenia oraz wnioski dowodowe. Na tym etapie - zwykłego postępowania procesowego - następuje zmiana pozycji uczestników postępowania: wnioskodawca staje się powodem, a przeciwnik pozwanym²².

W przypadku gdyby po upływie dwóch tygodni od dnia doręczenia przeciwnik wniosku nie złożył sprzeciwu bądź nie uiścił żądanej kwoty, wnioskodawca może złożyć wniosek o wydanie wykonalnego nakazu zapłaty. Wniosek ten, wskazujący, czy i w jakiej części przeciwnik wniosku zobowiązany jest wpłacić na rzecz wnioskodawcy żadaną kwotę, musi być obligatoryjnie złożony na formularzu. W razie uiszczenia przez dłużnika części roszczenia możliwy jest wniosek o wydanie wykonalnego nakazu zapłaty tylko co do części roszczenia uwzględnionego w nakazie.

„Wykonalny nakaz zapłaty jest rozstrzygnięciem sądowym wydawanym w formie postanowienia”²³. Zostaje on przesłany do przeciwnika wniosku wraz z informacjami dotyczącymi sądu, który

²² B. Kaczmarek-Templin, op. cit., s. 48.

²³ Ibidem, s. 50.

wydał nakaz, informacjami dotyczącymi płatności (w tym możliwości rozłożenia na raty) oraz informacjami dotyczącymi możliwości wniesienia zażalenia. Zażalenie może zostać wniesione w terminie dwóch tygodni od dnia doręczenia wykonalnego nakazu zapłaty i nie musi zawierać uzasadnienia. W razie gdy zażalenie zostanie wniesione w skuteczny sposób, sąd z urzędu rozpoznaje dalej sprawę w postępowaniu procesowym, ale przekazuje ją do sądu właściwego, określonego we wniosku o wydanie nakazu zapłaty bądź do innego sądu, o który zgodnie wnoszą strony. Upływ terminu wniesienia zażalenia skutkuje uprawomocnieniem się wykonalnego nakazu zapłaty. W takim przypadku wnioskodawca może za pośrednictwem komornika prowadzić w stosunku do dłużnika postępowanie egzekucyjne, do wszczęcia którego nie jest konieczne uzyskanie dla wykonalnego nakazu zapłaty klauzuli wykonalności. Wyjątkiem od tej zasady jest sytuacja, w której od wydania wykonalnego nakazu zapłaty do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego nastąpiły zmiany podmiotowe po jednej ze stron.

Uwagi końcowe

Od początku prac ustawodawcy nad informatyzacją postępowania cywilnego, pierwszoplanową kwestią było zagadnienie umożliwienia stronom postępowania cywilnego, wnoszenia pism za pomocą komunikacji elektronicznej. Jednakże, dopiero przepisy regulujące elektroniczne postępowanie upominawcze umożliwiające stworzenie oraz funkcjonowanie systemu teleinformatycznego oraz obsługującego do portalu dostępowego e-sądu, spowodowały powstanie w tym zakresie nowego standardu prawno-informatycznego. Standard ten umożliwił rozwiązanie wielu powstałych wcześniej problemów prawnych z zakresu wnoszenia pism drogą elektroniczną (w tym weryfikacji osób je wnoszących, określenie daty wniesienia oraz potwierdzenia nadania).

Trafnie zauważył Ł. Goździaszek, że w uregulowaniach dotyczących elektronicznego postępowania upominawczego, udało się

ustawodawcy wyważyć „potrzebę stworzenia stabilnego i rzetelnego systemu teleinformatycznego, z otwartym dostępem dla potencjalnych jego użytkowników, oraz określenia takich wymagań dla tego dostępu, aby były one barierą dla szerokiego kręgu podmiotów”²⁴.

Streszczenie

Elektroniczne postępowanie upominawcze wprowadzone zostało do polskiego systemu postępowania cywilnego na mocy przepisów ustawy z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, z mocą obowiązującą od dnia 1 stycznia 2010 r. Wyjątkowo jednak w odniesieniu do niektórych przepisów tej ustawy prawodawca przewidział ich wcześniejsze obowiązywanie. Elektroniczne postępowanie upominawcze zostało ukształtowane jako kolejne postępowanie sumaryczne, którego celem jest uproszczenie i usprawnienie procesu załatwiania spraw cywilnych, przejawiające się w przyspieszeniu uzyskania przez powoda tytułu egzekucyjnego, a następnie tytułu wykonawczego będącego podstawą egzekucji sądowej. Założeniem tego postępowania jest zwiększenie efektywności ochrony prawnej udzielanej w procesie cywilnym. Różnice w stosunku do „zwykłego” postępowania upominawczego wynikają zaś nie z celów i funkcji tego postępowania, lecz z przyczyn formalnych. Konsekwencją przyjętych metod komunikowania się stron z sądem i organem egzekucyjnym jest doręczanie zarządzeń i orzeczeń drogą elektroniczną oraz archiwizowanie akt sprawy w postaci elektronicznej. To właśnie ze względu na wyżej przedstawione odrębności elektroniczne postępowanie upominawcze ma charakter fakultatywny. Niestety ze względu na krótki okres jego obowiązywania w naszym ustawodawstwie uznaje się, że pomimo rozwoju elektronicznego postępowania upominawczego występujące trudności w pewnym stopniu niweczą upraszczającą rolę tego postępowania i nie sprzyjają jego klawrowności. W związku z tym powinno się dążyć do jego usprawnienia

²⁴ Ł. Goździaszek, op. cit., s. 173.

choćby przez odwoływanie się do wzorców zachodnich, gdzie elektroniczne postępowanie upominawcze funkcjonuje na bardzo wysokim poziomie. Adekwatnym przykładem są Niemcy i Austria, o których wspomniałem w treści artykułu.

Electronic writ proceedings in Poland, Austria and Germany

Summary

Electronic writ-of-payment proceedings were introduced to the Polish system of civil procedure under the provisions of the Act of 9 January 2009 amending the law – the Code of Civil Procedure and certain other laws (Journal of Laws No. 26, item 156) taking effect from 1 January 2010. However, particularly with regard to certain provisions of the Act, the legislator predicted their early application. Electronic writ-of-payment proceedings were formed as another kind of summary proceedings, the purpose of which is to simplify and streamline the settlement process. They accelerate the process in which the plaintiff obtains both an enforcement title and then a writ of execution which constitutes the grounds for court enforcement. The overall objective of this procedure is to increase the effectiveness of legal protection granted in a civil process. Distinctiveness in relation to *common* writ-of-payment proceedings stems from the *sensu stricte* nature of this procedure, and not from the aims and functions thereof. This is a consequence of the adopted methods of communication with the Court and an enforcement authority, as well as of the delivery of orders and rulings via electronic channels and archiving case files in an electronic format. It is indeed due to the above that electronic writ-of-payment proceedings are optional.

Unfortunately, due to the short period of its duration in our legislation, it is considered that, in spite of the development of electronic proceedings, for those difficulties to a certain extent, counteract to simplify the role of this proceeding and does not promote its clarity. Therefore, we should appeal to role models of western countries, where electronic online proceedings operates at a very high level. The best examples are Germany and Austria that I mentioned in the body of the article.